

اصول دادرسی منصفانه در فرایند
رصدگی به تخلفات انتظامی اعضای
هیأت علمی دانشگاهها

محمد لطفی
وکیل دادگستری

سرشناسه	لطفی، محمد، ۱۳۵۷ -
عنوان قراردادی	ایران. قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور	اصول دادرسی منصفانه در فرایند رسیدگی به تخلفات انتظامی اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها/ محمد لطفی.
مشخصات نشر	تهران: خرسندی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۱۰۸ ص.
شابک	978-600-114-585-5
وضعیت فهرست‌نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: ص. [۱۰۳] - ۱۰۸.
موضوع	دانشگاه‌ها و مدارس عالی -- هیات علمی -- خطای شغلی
موضوع	Universities and colleges -- Faculty -- Malpractice
موضوع	دانشگاه‌ها و مدارس عالی -- هیات علمی -- وضع حقوقی و قوانین -- ایران
موضوع	Universities and colleges -- Faculty -- Legal status, laws, etc -- Iran
موضوع	Fair trial -- Iran دادرسی عادلانه -- ایران
موضوع	Misconduct in office -- Iran تعصبات اداری -- ایران
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۵ الف ۶/ ۳۱۵۲ KMH
رده‌بندی دیویی	۳۴۰/۵۰۰۹
شماره کتابشناسی ملی	۴۴۵۰۴۸

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و مجموعه قوانین

تهران، خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - خیابان لبافی‌نژاد - نرسیده به خیابان دانشگاه - پلاک ۱۷۴ - واحد ۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۴۹۰۵۸۴

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تهران، ۶۶۴۱۰۲

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خ منیری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۹۲، نمن: ۶۶۷۵۵۹۱۰ - ۶۶۷۵۵۹۱۰

فروشگاه شماره ۳: خ انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید برایی، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد،

طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی): ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: WWW.Khorsandypub.com

اصول دادرسی منصفانه در فرایند رسیدگی به تخلفات

انتظامی اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها

مؤلف: محمد لطفی

چاپ اول: ۱۳۹۵، تیراژ: ۵۰۰ جلد، قیمت: ۹۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-585-5

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۵۸۵-۵

مقدمه	۱۱

فصل اول - دادرسی منصفانه

مبحث اول: حق بر دادرسی منصفانه	۱۵
مبحث دوم: تعریف دادرسی منصفانه در قوانین حقوق بشری بین‌المللی	۱۶
مبحث سوم: تعریف دادرسی منصفانه در قوانین حقوق بشری منطقه‌ای	۱۷
مبحث چهارم: مصادیق حقوق مرتبط با دادرسی منصفانه	۱۷
الف - حق بر دادرسی منصفانه در دادرسی کیفری	۱۸
ب - حق بر دادرسی منصفانه در دادرسی‌های مدنی	۱۸
ج - حق بر دادرسی منصفانه در دادرسی اداری	۱۸
د - حق بر دادرسی منصفانه در دادرسی‌های اختصاصی	۱۹
بخش دوم: اصول کلی دادرسی منصفانه	۲۰
مبحث اول: حق افراد بر بی‌گناه فرض شدن (اصل برائت)	۲۰
مبحث دوم: حق به برابری در پیشگاه قانون و رفتار برابر و سیله قانون	۲۱
مبحث سوم: حق بر سکوت کردن	۲۲
مبحث چهارم: اصل عطف به ماسبق نشدن	۲۳
مبحث پنجم: استقلال قضات	۲۴
مبحث ششم: اصل قانونی بودن	۲۶
مبحث هفتم: حق به دادرسی منصفانه در محاکم خاص (محاکم نظامی، اداری و ...)	۲۶
بخش سوم: بازداشت و توقیف قبل از دادرسی	۲۷
مبحث اول: حق به رهایی از بازداشت و توقیف	۲۷
مبحث دوم: حق بر حضور فوری در پیشگاه قاضی و ماموران قضایی	۲۸
مبحث سوم: جایگزین‌های برای توقیف: تضمین حضور در جلسه دادرسی	۲۹
مبحث چهارم: حق به مشاوره حقوقی	۲۹
بخش چهارم: از مرحله تحقیقات تا مرحله رسیدگی	۳۰
مبحث اول: حق به رهایی از شکنجه	۳۰
مبحث دوم: حق به احترام به زندگی خصوصی هر شخص	۳۰

۳۱	مبحث سوم: تکلیف به ثبت تحقیقات بدون تاخیر غیر ضرور
۳۱	بخش پنجم: از زمان رسیدگی تا زمان صدور حکم
۳۱	مبحث اول: حق به محاکمه شدن به وسیله محکمه بی طرف، مستقل و متبخر
۳۳	مبحث دوم: حق به دادرسی علنی
۳۵	مبحث سوم: حق به رسیدگی بدون تاخیر نایجا
۳۶	مبحث چهارم: حق به انتخاب وکیل
۳۸	مبحث پنجم: حق به کمک حقوقی رایگان
۳۸	مبحث ششم: حق به آگاهی از اتهام / چهارچوب اتهام
۳۹	مبحث هفتم: حق به حضور در جلسه دادرسی
۳۹	مبحث هشتم: حق به تفتیش شهود
۴۱	مبحث نهم: حق به کمک مجانی یک مترجم
۴۱	مبحث دهم: اصل ناظر
۴۲	مبحث یازدهم: ممنوعیت دوباره محاکمات برای یک اتهام
۴۳	مبحث دوازدهم: حق به قضاوت مستقل و استرسی به رأی صادره
۴۴	بخش ششم: حقوق پس از دادرسی
۴۴	مبحث اول: حق بر تجدید نظر خواهی
۴۵	مبحث دوم: حق بر جبران غرامت ناشی از اشتباه دستگاه قضایی

فصل دوم - محاکم اداری و جایگاه، سازمان و حدود اختیارات هیات رسیدگی به تخلفات اعضای

هیات علمی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی

۴۹	بخش اول: محاکم اداری
۴۹	مقدمه
۴۹	مبحث اول: معنای حقوق اداری
۵۰	مبحث دوم: دادگاههای اداری
۵۲	مبحث سوم: دلایل رشد محاکم اداری
۵۴	مبحث چهارم: اقسام محاکم اداری
۵۵	مبحث پنجم: مزایای محاکم اداری
۵۵	(۱) انعطاف پذیری
۵۵	(۲) قضاوت شایسته
۵۵	(۳) هزینه کمتر

۵۶	۴) کاهش تراکم کار محاکم قضایی
۵۶	۵) تخصص
۵۷	مبحث ششم: معایب دادرسی اداری
۵۸	مبحث هفتم: تضمینات لازم در روند رسیدگی در محاکم اداری
	بخش دوم سازمان، صلاحیت و شیوه رسیدگی در هیات رسیدگی به تخلفات اعضای هیات علمی دانشگاهها و
۵۸	موسسات آموزش عالی
۵۸	مبحث اول: تخلفات و مجازات‌های اداری و حوزه شمول این قانون
۵۸	الف) تعریف تخلفات اداری
۵۹	ب) انواع تخلفات اداری
۶۰	ج) مجازات‌های اداری
۶۲	د) اعضای هیات عالی نظارت
۶۴	هـ) تاثیر رسیدگی قضایی و اداری بر همدیگر
۶۵	و) حوزه شمول این ماده
۶۵	مبحث دوم: مراجع رسیدگی
۶۶	الف) مراجع عام (صلاحیت، سازمان و تکلیف)
۶۷	ب) مراجع استثنایی
۶۸	مبحث سوم: آیین رسیدگی به تخلفات اعضای هیات علمی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی
۶۸	الف) نحوه طرح پرونده در هیات‌های رسیدگی
۶۹	ب) نحوه تشکیل پرونده
۶۹	ج) آیین رسیدگی به پرونده
۷۰	مبحث چهارم: آراء صادره ویزگی‌ها و تجدید نظر خواهی از آن
۷۰	الف) آراء صادره
۷۱	ب) اثر حکم برائت عضو هیات علمی
۷۲	ج) تجدید نظر خواهی

فصل سوم - نواقض موجود در سازمان، صلاحیت و آیین رسیدگی به تخلفات اعضای هیات علمی

دانشگاهها و موسسات آموزش عالی کشور و ترسیم نظام مطلوب

بخش اول: مقایسه میان اصول دادرسی متصفانه سازمان، صلاحیت و آیین رسیدگی در هیاتهای رسیدگی به تخلفات اعضای هیات علمی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی کشور

مبحث نخست: مقایسه میان اصول کلی دادرسی منصفانه و سازمان صلاحیت و آیین رسیدگی در هیات

رسیدگی به تخلفات ۷۷

الف) حق بر اینکه افراد بی گناه فرض شوند (اصل برائت) در قانون رسیدگی به تخلفات ۷۷

ب) حق به برابری در پیشگاه قانون و رفتار برابر به وسیله قانون رسیدگی به تخلفات ۷۸

ج) حق بر سکوت در قانون رسیدگی به تخلفات ۷۹

د) اصل عطف به ماسبق نشدن در قانون رسیدگی به تخلفات ۷۹

ه) استقلال قاضی در قانون رسیدگی به تخلفات ۷۹

و) اصل قانونی بودن در قانون رسیدگی به تخلفات ۸۰

ز) حق به دادرسی منصفانه در محاکم ویژه ۸۱

مبحث دوم: بازداشت و توقیف قبل از دادرسی ۸۲

مبحث سوم: مراحل تحقیقات تا مرحله دادرسی ۸۲

الف) حق به حمایت شدید در قانون رسیدگی به تخلفات ۸۲

ب) حق احترام به تربیت و خصوصیات اشخاص در قانون رسیدگی به تخلفات ۸۲

ج) تکلیف به ثبت تحقیقات بدون تأخیر غیر ضروری ۸۳

مبحث چهارم: از جلسه دادرسی تا قضاوت نهایی ۸۳

الف) حق به محاکمه به وسیله دادگاه بی طرف و مستقل و متبهر در قانون رسیدگی به تخلفات ۸۳

ب) حق به محاکمه علنی در قانون رسیدگی به تخلفات ۸۴

ج) حق به محاکمه بدون تأخیر غیر ضروری ۸۴

د) حق به داشتن وکیل در قانون رسیدگی به تخلفات ۸۵

ه) حق به کمک حقوقی مجانی در قانونی رسیدگی به تخلفات ۸۶

و) حق به تفهیم اتهام در قانون رسیدگی به تخلفات ۸۶

ز) حق به حضور در جلسه دادرسی در قانون رسیدگی به تخلفات ۸۷

س) حق به پرسش از گواهان در قانون رسیدگی به تخلفات ۸۷

ش) اصل تناظر در قانون رسیدگی به تخلفات ۸۸

ش) حق به کمک مجانی در قانون رسیدگی به تخلفات ۸۸

م) ممنوعیت دو بار مجازات برای یک جرم در قانون رسیدگی به تخلفات ۸۹

ن) حق به قضاوت مستند و دسترسی به قضاوت در قانون رسیدگی به تخلفات ۹۰

مبحث پنجم: حقوق پس از دادرسی ۹۰

الف) حق به تجدید نظر خواهی در قانون رسیدگی به تخلفات اعضای هیات علمی ۹۰

ب) حق به غرامت ناشی از اشتباه دستگاه قضایی در قانون رسیدگی به تخلفات ۹۱

بخش دوم) کاستی‌ها و نواقص موجود در قانون رسیدگی به تخلفات اعضای هیات علمی و ترسیم نظام مطلوب	۹۲
مبحث اول: پیش‌بینی مقررات دقیق در رابطه با استثنائات اصل عطف به ماسبق نشدن	۹۲
مبحث دوم: تضمین بی‌طرفی اعضای هیات بدوی و تجدید نظر	۹۲
مبحث سوم: تضمین اصل قانونی بودن در رسیدگی اعضای هیات بدوی و تجدید نظر	۹۳
مبحث چهارم: رعایت اصل علنی بودن محاکمه در هیات‌ها	۹۴
مبحث پنجم: پیش‌بینی حق بر محاکمه حضوری	۹۵
مبحث ششم: پیش‌بینی حق به داشتن وکیل برای عضو هیات علمی متخلف	۹۵
مبحث هفتم: لزوم ذکر مستند و مستدل بودن رای هیات‌ها	۹۶
مبحث هشتم: لزوم شمول آشنایی با مسائل حقوقی برای اعضای هیات‌های رسیدگی به تخلفات	۹۶
مبحث نهم: پیش‌بینی مقرراتی در رابطه با جبران اشتباهات قضایی در جریان رسیدگی هیات‌ها	۹۶
نتیجه‌گیری نگارش	۹۸
فهرست منابع	۱۰۳

مقدمه

بررسی سیر تاریخی نظام حقوقی ایران نشان می‌دهد که با گسترش نظام اداری و ظهور سازمان‌های جدید اداری بر میزان تخلفات اداری کارکنان دولت افزوده شده است و ویژگی و ماهیت خاص این نوع تخلفات و موقعیت خاص طرفین دعوی اقتضاء آن را دارد که این نوع از تخلفات، در مراجعی بایستی ارجاع عمومی رسیدگی شود، این امر نظام قانونگذاری را به شناسایی ثانوی مراجع اختصاص اداری واداشته و متعاقباً رسیدگی به اختلافات و تخلفات اداری موضوعاً متفاوت نیز در دادگاه‌های اداری متعددی انجام می‌پذیرد برای مثال تخلفات مالیاتی، تخلفات صنفی و حرفه‌ای در مراجع اختصاصی خاص آنها، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

دادرسی فرایندی است که در پی دستیابی به عدالت می‌باشد عدالت به معنای راه حل عادلانه در ارتباط با یک اختلاف حقوقی بین دو نفر متخاصم از طریق قضاوت می‌باشد. این قضاوت بر جستجوی گسترده، یافتن و سنجش امور موضوعی و حکم بر اساس سس اعمال امور حکمی یافته شده بر امور موضوعی دعوا استوار است این امر باید مرحله به مرحله در قالب یک فرایند حقوقی رسمی انجام پذیرفته به نحوی که به ادعاها و اعتراضات طرفین در طی فرایند دادرسی، رسیدگی و در باره آنها تصمیم‌گیری می‌شود.¹

در خصوص دستیابی به هدف مهم عدالت، رعایت اصول دادرسی منصفانه، احمیت غیرقابل انکاری را دارد اصول مذکور مبین حقوق شکلی است که مورد شناسایی نظام‌های حقوقی مدرن قرار گرفته و فرآیند رسیدگی‌های حقوقی، کیفری و اداری بر آن تاکید می‌شود.

یکی از مراجعی که بررسی رعایت اصول منصفانه دادرسی در آن ضروری است. هیات‌های رسیدگی به تخلفات اعضای هیات علمی دانشگاهها می‌باشد رسیدگی به تخلفات اعضای هیات

1. Nissen Feldt, Rule of law and Fair Trial: The Second Roundtable under the EU – Iran, Human Rights Dialogue Brussels 14-15 March 2003.

علمی مطابق قانون رسیدگی به تخلفات اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها و موسسات عالی آموزشی و تحقیقاتی کشور - مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۲۲ مجلس شورای اسلامی - در صلاحیت هیات رسیدگی انتظامی است این هیات مرکب از یک هیات بدوی و یک هیات تجدیدنظر است هیات بدوی از سه نفر عضو اصلی و دو نفر عضو علی‌البدل تشکیل می‌شود که از بین اعضای هیات علمی کشور (حتی‌الامکان از اعضای هیات علمی همان دانشگاه) انتخاب می‌شوند. هیات تجدیدنظر مرکب از سه نفر عضو اصلی و حداکثر دو نفر عضو علی‌البدل می‌باشد که به تشخیص وزارت فرهنگ و آموزش عالی در یک یا چند دانشگاه تشکیل می‌شود اعضای هیات تجدیدنظر برای مدت دو سال و با تشخیص وزارت فرهنگ و آموزش عالی از بین اعضای هیات علمی موسسات انتخاب می‌شوند.

این هیات را برترین مرجع اختصاصی اداری دانست که منحصر به دعوی که یک طرف آن دولت می‌باشد رسیدگی می‌کند. لزوم رعایت اصول دادرسی منصفانه در این هیات از آن جهت که یک طرف دعوا دولت و بر طرف دیگر قدرت عمومی می‌باشد حائز اهمیت است. این نگارش عهده‌دار بررسی میزان کاربست اصول رسیدگی منصفانه در هیاتهای مذکور می‌باشد. در خاتمه بر ذمه خویش می‌دانم که از ضمانت همه کسانی که به نحوی از انجام در فراهم آوردن این اثر مرایاری دادند کمال تشکر و امتنان را داشته باشم.

محمد لطفی

۹۵/۲/۲۰